

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะ

6.1 สรุปผลการศึกษา

กระบวนการในการควบคุมอำนาจ ความรู้ของเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนมีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อหาความสัมพันธ์เกี่ยวกับอำนาจและความรู้ในวัฒนธรรมตะวันตกที่ส่งผลถึงระบบการศึกษาสมัยใหม่ ศึกษาผลกระทบจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่มีต่อสังคมไทย และศึกษายุทธวิธีการใช้เทคนิคต่างๆ ในกระบวนการเผยแพร่ความรู้ของเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ผ่านการตีความมโนทัศน์ของนักปรัชญาชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) ในประเด็นอำนาจและความรู้ ตลอดจนแนวความคิดของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับโลกาภิวัตน์มาเป็นกรอบในการอธิบายงานชิ้นนี้

การนำเสนอสรุปผลการศึกษาได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วน โดยส่วนแรกจะเป็นการสรุปและเปรียบเทียบกระบวนการควบคุมอำนาจของความรู้ตะวันตกและระบบความรู้ของไทย ส่วนที่สองวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่มีต่อสังคมไทย และส่วนสุดท้ายจะเป็นการวิเคราะห์เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนที่สัมพันธ์กับการวิเคราะห์ในส่วนแรกภายใต้มโนทัศน์อำนาจ ความรู้ และโลกาภิวัตน์

6.1.1 สรุปและเปรียบเทียบกระบวนการควบคุมอำนาจของความรู้ตะวันตกและระบบความรู้ของไทย

ความรู้ในสังคมไทยก่อนที่มีระบบการศึกษาได้อิทธิพลจากพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายของปรัชญาการศึกษาตามแนวทางพุทธศาสนาคือการศึกษาเพื่อการหลุดพ้น และปลอดจากทุกข์ทั้งปวง โดยในระดับคำสอนจะมีการใช้ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นตัวกำกับความรู้ เพื่อให้ความรู้เป็นวิถีมุ่งไปสู่การดับทุกข์ เช่นเดียวกับความรู้ในปรัชญากรีกโบราณตามมโนทัศน์ของโสเครตีส (Socrates) ที่ใช้คุณธรรมเข้ามาควบคุมความรู้ เพื่อไม่ให้มีการใช้ความรู้ไปในทิศทางที่ไม่เป็นประโยชน์ ความรู้ทั้งในทัศนะของปรัชญาพุทธศาสนาและโสเครตีสจึงมุ่งไปยังความรู้ที่อยู่ภายในจิตใจและยังเป็นความรู้ที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม

สำหรับโสเครตีสแล้วความรู้จะต้องสัมพันธ์กับคนอื่นในสังคมและเป็นไปในแง่เพื่อการปกครองตนเอง รู้จักตนเอง และให้ผู้อื่นตระหนักถึงความไม่รู้ของตัวเอง ในขณะที่ความรู้ในทัศนะของโซฟิสต์ (Sophist) ผู้ร่วมสมัยเดียวกันกับโสเครตีส กลับใช้ความรู้เพื่อควบคุมผู้อื่นในสังคมมากกว่า แม้ว่าสถานะของทั้งฟีโลโซเฟอร์อย่างโสเครตีสกับเหล่าโซฟิสต์จะใช้เหตุผลใน

กระบวนการหาความรู้ของตนเองผ่านการใช้คำพูด ศิลปะในการพูดชักจูงใจคนหรือวาทศิลป์ (Rhetoric) เหมือนกันก็ตาม

แนวคิดเกี่ยวกับการใช้ความรู้ควบคุมผู้อื่นเช่นนี้ ในปรัชญากรีกโบราณช่วงก่อนหน้าโสเครตีส (pre-Socratics) ความรู้มักอิงแอบเข้ากับคำพยากรณ์ของบรรดาโหราจารย์ในอันที่จะเสริมสร้างอำนาจของเจ้าผู้ปกครอง (the Despot) ผู้มีสถานะดุจดังเทพ ความรู้ในช่วงนั้นจึงเชื่อมโยงเอาประวัติศาสตร์ และเทพปกรณัมเข้ามารวมไว้ด้วยกันเพื่อความมั่นคงของเจ้าผู้ปกครอง ต่อมาในยุคสมัยจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ความรู้สำหรับโรมันแล้วมีไว้สำหรับการปกครองผู้คนในจักรวรรดิ แต่ความรู้ชนิดนี้นั้นกลับไม่ใช่ความรู้ที่ได้จากคำพยากรณ์หรือการใช้เหตุผลในการหาความรู้ดังเช่นยุคก่อนหน้า กระบวนการควบคุมความรู้ที่นำมาใช้ปกครองของจักรวรรดิโรมันกลับเป็นพลังแห่งศรัทธาในศาสนาคริสต์มากกว่า ซึ่งพลังศรัทธานี้ต่อมาในช่วงยุคกลางของยุโรป (Middle Age) ได้ใช้ศรัทธาเป็นตัวควบคุมความรู้ ความรู้ในยุคกลางจึงเป็นความรู้เพื่อศรัทธาในพระเจ้า ไม่ว่าจะเป็ความรู้ในแง่การปกครองหรือในแง่ศาสนา

จากการศึกษาการควบคุมอำนาจในความรู้ของวัฒนธรรมตะวันตกในยุคต่างๆพบว่า ความรู้ไม่ได้เป็นสิ่งของสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ ความรู้ถูกจำกัดหรือคงความเป็นเอกสิทธิ์เฉพาะกลุ่มบุคคลหนึ่งๆ ที่มีอำนาจในการเข้าถึงเท่านั้น ความรู้ของมนุษย์ตามแนวคิดตะวันตกจึงเป็นเรื่องของการจำแนกแจกแจง แยกประเภท หรือจัดลำดับมาตั้งแต่เริ่มแรกมากกว่าที่จะพยายามประสานความรู้ต่างๆ ของมนุษย์เข้าหากันหรือที่เรียกตามสมัยนิยมว่าความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) และความรู้ในแต่ละยุคสมัยก็ถูกปรับเปลี่ยนสถานะของตัวความรู้และผู้รู้ไปตามบริบทของสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ ด้วยเช่นกัน ดังตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น

ในขณะที่ความรู้ในแง่การปกครองของไทยก่อนที่จะมีระบบการศึกษาสมัยใหม่อย่างเป็นทางการ ความรู้ที่ได้รับการปลูกฝังมาจากพุทธศาสนากับความรู้ทางด้านการปกครองมักจะไปด้วยกันไม่ได้ เพราะความรู้ทางพุทธศาสนาไม่ได้สอนเพื่อนำไปปกครองผู้อื่น แต่กลับสอนให้ปกครองตนเองเพื่อให้ตนเองทราบวิถีทางพ้นทุกข์ อีกทั้งเหล่าบรรดาชนชั้นปกครองที่ได้ก้าวเข้ามาในร่มเงาพุทธศาสนายามบวชเรียนก็ได้รับความรู้แต่เพียงการศึกษาขั้นพื้นฐานในการควบคุมจิตใจของตน แต่สำหรับความรู้ที่ใช้ในการปกครองผู้อื่นนั้น เหล่าบรรดาชนชั้นนำมักจะได้รับการศึกษาจากในรั้วในวังมากกว่า

แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าในบริเวณอาณาเขตวัดจะไม่มีการจัดลำดับสถานะชนชั้นขึ้นแต่อย่างใด แม้การบวชจะเป็นหนทางหนึ่งที่ทำให้คนทุกระดับในสังคมเท่าเทียมกัน แต่การนับถืออาวุโสกันตามพรญาของพระก็ยังสะท้อนถึงการจัดระดับชนชั้นในพุทธศาสนาเช่นกัน และในระดับผู้ที่เข้ามาเรียนที่วัดก็จะมี การจัดลำดับชนชั้นจากสถานะทางสังคมของผู้เรียน สถานศึกษาของไทยดังเช่นวัดนี้จึงไม่เพียงสอนความรู้ในแง่มุมของพุทธศาสนา แต่ยังสอนให้ผู้เรียนรับรู้ถึงสถานะภาพชนชั้นของคนที่ไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย

ขณะที่สถานศึกษาทางยุโรปตะวันตกยุคกลางในโรงเรียนวัดต่างๆ และมหาวิทยาลัยกลับมีการจัดระดับให้ทุกคนอยู่ภายใต้ร่มเงาแห่งศรัทธาในศาสนาคริสต์ โดยมีพระนักบวชเป็นผู้สอนความรู้ แม้จะมีการค้นพบความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลจากกรีก แต่สำหรับคนในยุคนั้นแล้วกระบวนการใช้เหตุผลจะต้องเป็นไปเพื่อศรัทธาในพระเจ้าเสมอ ดังนั้นความรู้ในยุคกลางจึงไม่ได้แยกความรู้ ออกเป็นความรู้ในเชิงจริยธรรมออกจากความรู้ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน การอบรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่ปรากฏในสถานศึกษาในยุคกลาง จึงเป็นการให้ความรู้ในเชิงจริยธรรมที่สังคมปรารถนา เฉกเช่นเดียวกันกับการอบรมทางด้านจริยธรรม ศีลธรรมภายในวัดของศาสนาพุทธก็ได้รับการยกย่องจากคนในสังคมภายนอกวัดเช่นกัน แสดงให้เห็นได้ว่าสถานศึกษาอบรมสั่งสอนหรือให้ความรู้ย่อมจะต้องให้ตรงกับความต้องการทางด้านจริยธรรมของสังคมนั้นๆ ด้วย ดังเช่นสถานศึกษาในยุโรปสมัยกลางกลางและวัดในพุทธศาสนาของไทยที่ผลิตคนที่มีความรู้และจริยธรรมอันเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมช่วงเวลานั้นๆ

ต่อมาในยุคยุโรปตอนปลายยุคกลาง ความรู้แบบศรัทธายังถือว่าเป็นเรื่องที่ยังไม่เพียงพอต่อการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการค้นพบปรัชญากรีกทำให้คนเริ่มที่จะมีการใช้เหตุผล อีกทั้งการถือกำเนิดขึ้นของแท่นพิมพ์กูเตินเบิร์ก (Gutenberg) ส่งผลต่อการขยายตัวของงานพิมพ์ พระคัมภีร์ทางศาสนา การใช้เหตุผลและความรู้ที่จะต้องพึ่งพาศรัทธาในคริสต์ศาสนาจึงเปลี่ยนไป ปัจเจกชนเริ่มมีการตีความพระคัมภีร์ด้วยหลักของเหตุผลมากขึ้น การตีความพระคัมภีร์ที่แตกต่างกันจึงเกิดการแยกนิกายต่างๆ เช่น การแยกนิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) ออกจากนิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholic) เป็นต้น ประกอบกับศตวรรษที่ 16 และ 17 นี้เกิดแนวคิดเรื่องรัฐชาติสมัยใหม่ ประชาธิปไตย และประชาธิปไตย ซึ่งก็ทำให้ศาสนาลดบทบาทในการควบคุมการเมืองลง ความรู้ในสมัยนี้จึงเป็นไปเพื่อสร้างอำนาจในเชิงการเมืองสมัยใหม่ที่เพิ่งก่อตัวขึ้น

อย่างไรก็ดี ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือศาสนาจะต้องสอดคล้องกับการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมคริสเตียนก็ยังคงจำกัดอยู่ในระดับขอบเขตภูมิศาสตร์ แต่ในช่วงศตวรรษที่ 18 และ 19 ยุโรปก็ได้เริ่มการเดินทางล่าอาณานิคมในนามการความก้าวหน้าและพัฒนา รวมไปถึงจนถึงจุดประสงค์ทางการเมืองที่มาพร้อมกับการของเดบ โดของระบบพาณิชย์ ทุนนิยม ประกอบกับภารกิจในการเผยแพร่ศาสนา การล่าอาณานิคมก็ได้ทำให้ความรู้และวิทยาการต่างๆ แบบตะวันตก เผยแพร่และผสมผสานกับความรู้ต่างๆ ที่มีอยู่อื่นๆ ทั่วโลก เป็นผลทำให้ความรู้แบบคริสเตียนและความรู้ในเชิงเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ของชาวยุโรปได้เข้าไปมีบทบาทกับประเทศเหล่านั้นด้วย

เหตุการณ์เหล่านี้ไม่เป็นที่พึงปรารถนาของผู้ที่ถูกล่าเป็นประเทศอาณานิคม เพราะนอกจากจะต้องคอยรับมือกับทั้งการพยายามที่จะเข้ามาครอบครองพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แล้ว การเข้ามาครอบครองพื้นที่ทางด้านความคิด จิตใจ ก็ยังเป็นที่น่าหวงอยู่ไม่น้อยเช่นกัน เพราะหมายถึงการเข้ามาครอบงำทั้งในแง่อารยธรรม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์อันเก่าแก่โบราณของตน โดยเฉพาะ

ประเทศที่มีอารยธรรมและมีปรัชญาการศึกษาหาความรู้อันเป็นแบบฉบับของตนเองอย่างประเทศไทย

6.1.2 ผลกระทบจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่มีต่อสังคมไทย

ในแง่ของการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับอิทธิพลทางด้านความรู้ที่มาจากต่างประเทศ การถือกำเนิดขึ้นของการจัดระบบการศึกษาสมัยใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงไม่เพียงแต่เป็นการตอบรับกับอำนาจของความรู้ที่มาจากต่างประเทศเท่านั้น แต่การจัดระบบการศึกษาที่เกิดขึ้นยังเป็นการปรับตัวและการจัดการครั้งใหญ่ของความรู้ที่มีอยู่ในดินแดนสยามด้วย กล่าวคือในขณะที่รับเอาการศึกษาตามแบบตะวันตกเข้ามาปรับใช้ผ่านสถานศึกษาอย่างโรงเรียน รัฐยังนำเอาความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วในประเทศเข้ามาผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาสมัยใหม่เช่นกัน

โดยที่ความรู้แบบโรงเรียนสมัยใหม่มีจุดมุ่งหมายกล่อมเกลาศูเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม คำสอนทั้งทางด้านจริยธรรมและความประพฤติในโรงเรียนจึงเป็นไปเพื่อตอบสนองอุดมการณ์ของรัฐ แม้จะมีการนำเอาเนื้อหาของทางพุทธศาสนามาสอนในโรงเรียน แต่ก็ไม่ได้สอนหรือนำความรู้จากพุทธศาสนาไปสู่การหลุดพ้นทุกข์เช่นเดียวกันกับปรัชญาการศึกษาของพุทธศาสนาที่มีมาแต่เดิม ซึ่งถ้าดูจากจุดมุ่งหมายของการจัดตั้งระบบการศึกษาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่เพื่อสร้างความเป็นอารยประเทศแล้ว โรงเรียนหาได้มีไว้เพื่อการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาของคนในชาติอย่างแท้จริงมาตั้งต้น แต่มีไว้เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ชนชั้นปกครองในสมัยหนึ่งๆมากกว่า ดังปรากฏหลักฐานในแบบเรียนสมัยต่างๆ

ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการศึกษาสมัยใหม่ที่รัฐจัดตั้งขึ้นจึงเป็นไปเพื่อการกล่อมเกล่าประชาชนในชาติให้เป็นพลเมืองดี เป็นพลเมืองที่เชื่อฟังอำนาจรัฐ มากกว่าที่ยอมให้พลเมืองของตนเองมีความรู้เพื่อนำไปสู่การหลุดพ้นทุกข์ตามแบบพุทธดั้งเดิม อีกทั้งการศึกษาในระบบของรัฐไทยยังไม่ช่วยให้พลเมืองของตนได้สนใจกับรากเหง้าทางความรู้ตะวันตกที่รับเข้ามา หากในยุคกลางทางยุโรป การศึกษาและความรู้ต่างๆ ในขณะนั้นเป็นไปเพื่อศรัทธาในพระเจ้าตามแบบฉบับคริสต์แล้ว การศึกษาสมัยใหม่ของไทยกลับไม่ศรัทธาศาสนาใดๆทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปรัชญาการศึกษาของพุทธที่มีมาแต่ดั้งเดิม หรือคริสต์ศาสนานับเป็นรากฐานของความรู้ตะวันตกที่รัฐไทยได้รับมาก็ตาม

เมื่อการศึกษาสมัยใหม่ของไทยสิ้นหวังกับความรู้ในพุทธศาสนาที่ต้องการปลดปล่อยผู้เรียนมากกว่าพันธนาการ และความรู้ที่รัฐกล่อมเกลาก็ยังไร้ซึ่งศรัทธาในพระเจ้าที่ควบคุมความรู้ตามแบบคริสต์ การหันหน้าเข้ากับกระบวนการใช้เหตุผลแบบมนุษยนิยมเหมือนดังกรีกโบราณก็น่าจะเป็นทางออกที่ดีสำหรับการศึกษาสมัยใหม่ของไทย แต่เมื่อความรู้ที่รัฐกล่อมเกล่าเป็นไปเพื่อการเป็นคนที่เชื่อฟัง ที่ไม่ต้องการการตั้งคำถามในการหาเหตุผล การสร้างให้คนเจ้าปัญหาและมีกระบวนการใช้เหตุผลที่นับวันรังแต่จะซับซ้อนขึ้นตามแนวคิดกรีกดังปรากฏในเนื้อหาวิชาปรัชญาต่างๆ ก็น่าเป็นเรื่องที่น่าอันตรายและยุ่งยากในการจัดการสำหรับระบบการศึกษาสมัยใหม่ของไทย

จึงทำให้การหันหน้าเข้ากับความรู้เชิงมโนทัศน์ (conceptual knowledge) ที่รัฐกล่อมเกลามาในสถานศึกษากลายเป็นทางออกของปัญหา ทำให้ทุกอย่างตั้งแต่ประเด็นปัญหาทางด้านจริยธรรมส่วนตัวไปจนถึงปัญหาใหญ่ในระดับสังคม สามารถอธิบายได้ในความรู้แบบโรงเรียน สำหรับพลเมืองเชิงของประชาชาติ ผู้ที่ไร้ซึ่งรากฐานแห่งปรัชญาการศึกษาไม่ว่าจะเป็นทั้งของพุทธ คริสต์ หรือกรีกโบราณ การหาเอาคำตอบสำเร็จรูปจากสื่อความรู้ต่างๆ ของโรงเรียนก็น่าจะเป็นทางออกเดียวที่พอจะช่วยเหลือได้ โรงเรียนของรัฐไทยจึงประจักษ์ชัดพระเจ้าองค์ใหม่ผู้ที่สามารถให้คำตอบแก่ทุกสิ่งทุกอย่างแก่คนที่เชื่อมั่นและศรัทธาในพระองค์

ประกอบกับเพื่อที่จะสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นให้แก่รัฐ ทางรัฐได้จัดระบบการศึกษาสมัยใหม่ของไทยจึงเต็มไปด้วยการกล่อมเกลาระยะการกวดขัน โดยกระบวนการต่างๆ ในการใช้เทคนิคที่ควบคุมอำนาจและความรู้ผ่านสถานศึกษาก็เช่น ห้องเรียน ตารางเวลา การสอบ แบบเรียน วิทยานิพนธ์ เครื่องแบบและทรงผม เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีความรุนแรงจากการกวดขันข่มขู่ที่มีแรงต้าน การตอบโต้จากปัจเจกจึงเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามกับที่รัฐคาดหวัง ห้องเรียนยังเป็นพื้นที่ที่มีการปรับเปลี่ยน ปรับลดจุดเผชิญหน้ากันระหว่างครูและนักเรียน ตารางเวลาก็ไม่ใช่อุปสรรคในการกำหนดเวลาในการเรียนรู้เสมอไป การสอบยังไม่สามารถที่จะตรวจสอบประสิทธิภาพของผู้เรียนได้อย่างสมบูรณ์แบบยามที่ต้องออกโรงเรียนมาเผชิญโลกภายนอก แบบเรียนในฐานะเป็นสื่อการกล่อมเกลารัฐชาติอย่างลึกซึ้งในเนื้อหาวิชา ก็ยังไม่สามารถที่จะให้คนไทยเชื่อฟังรัฐทั้งหมดได้ ดังจะเห็นได้จากการก่อความไม่สงบในการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ รวมไปถึงการเขียนวิทยานิพนธ์อันเต็มไปด้วยกรอบอำนาจในเชิงวิชาการก็ยังคงเผชิญหน้ากับความพยายามที่จะสร้างภาพตัวแทนของความรู้ในลักษณะอื่นๆ การแต่งกายและทรงผมกลายมาเป็นสงครามแย่งชิงพื้นที่ร่างกายของผู้เรียนระหว่างรัฐและทุนนิยม เป็นต้น

อีกทั้งการสอนจริยธรรมของครูในโรงเรียนที่พยายามจะกล่อมเกล่าผู้เรียนให้เป็นพลเมืองตามอุดมคติผ่านเนื้อหาของจริยธรรมทางศาสนา แต่จริยธรรมในเนื้อหาวิชากลับไม่ได้เป็นไปเพื่อมุ่งสู่ปัญญาภายในตัวของนักเรียนดังจุดมุ่งหมายของการศึกษาในปรัชญาพุทธ แต่หากเป็นไปเพื่อการพยายามที่จะสร้างพลเมืองที่ดีในอุดมคติแต่ไม่มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมทุนนิยมภายนอกที่ต้องการคำอธิบายเหตุการณ์ที่มีเหตุผลซับซ้อนมากไปกว่าการอธิบายจริยธรรมในเชิงศาสนา อีกทั้งการจัดระเบียบวินัยและการลงโทษในโรงเรียนก็ยังช่วยเตรียมให้ผู้เรียนสยบยอมให้กับผู้มีอำนาจต่างๆ ภายในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการเรียนการสอนของไทยที่สอนให้ไม่ต้องใช้ความคิดเพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ ที่นับวันจะซับซ้อนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ แต่พยายามจะตอบโดยลากเข้าประเด็นจริยธรรมในเชิงศาสนาที่ได้รับการสั่งสอนจากทางโรงเรียนเสมอ

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนก็ยังคงมีความจำเป็นสำหรับสังคมไทย เพราะทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยังเห็นข้อดีของการมีโรงเรียนมากกว่าที่จะปฏิเสธอย่างสิ้นเชิง รัฐยังใช้โรงเรียนในการกล่อมเกล่าประชาชนของตนแม้ว่าจะมีความรู้จากกระแสโลกาภิวัตน์เล็ดลอดครีว โรงเรียนเข้ามาผ่านเทคโนโลยี

การสื่อสาร ผู้สอนยังคงใช้โรงเรียนในการสร้างสถานะทางสังคมของตน สามารถใช้เป็นที่ประกอบอาชีพ ผู้เรียนก็ยังเล็งเห็นถึงความสำคัญของสถานที่ในการศึกษา ในแง่ของการออกไปรับรองผลทางการศึกษาประกาศนียบัตรหรือปริญญาต่างๆ ด้วยเช่นกัน

ความคิดในการจัดตั้งระบบการศึกษาทางเลือกจึงเกิดขึ้นเพื่อหาหนทางปลดปล่อยความรู้ให้ออกจากตรรกะการกีดกันของระบบการศึกษาของรัฐ พยายามที่จะเปลี่ยนอำนาจรัฐที่เข้ามาจัดการควบคุมความรู้มาสู่ประชาชน ให้ประชาชนสามารถหาความรู้เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง ดังกรณีของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนที่เผยแพร่ความรู้ทางเลือกให้แก่สังคมผ่านเว็บไซต์ของตนเอง

6.1.3 การวิเคราะห์เว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนภายใต้มโนทัศน์อำนาจ ความรู้ และโลกทัศน์

การนำเสนอความรู้ทางเลือกของมหาวิทยาลัยแห่งนี้เต็มไปด้วยความหลากหลายของข้อมูล โดยที่ผู้รับสารจะต้องมีวิจารณญาณในการศึกษาเพื่อนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง อย่างไรก็ตาม บทความต่างๆ ที่นำเสนอก็ยังคงต้องอาศัยบรรณาธิการเว็บไซต์เป็นผู้รวบรวม แต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นอัตลักษณ์ทางวิชาการของบรรณาธิการเว็บไซต์กับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยจึงไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ จะเห็นได้ว่าเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนได้สร้างพื้นที่ที่เปลี่ยนอำนาจในการควบคุมความรู้ของรัฐไปอยู่ในการควบคุมอำนาจความรู้ของนักวิชาการ ทำให้บรรณาธิการเว็บไซต์แห่งนี้ยังคงมีบทบาทในฐานะเป็นตัวแทนของความรู้ทางเลือก ดังนั้นความรู้ทางเลือกที่ถูกนำเสนอผ่านเว็บไซต์แห่งนี้จึงไม่ใช่ความรู้โดยทั่วไป แต่เป็นความรู้ที่ถูกจัดการหรือจัดระเบียบทางวิชาการเรียบร้อยแล้ว

ถ้าหากจะเปรียบเทียบกับผู้ควบคุมความรู้ในบริบทของกรีกยุคโสเครตีสกับบรรณาธิการเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเถื่อนแห่งนี้ ในยุคกรีกผู้ควบคุมความรู้ของฟีโลโซเฟอร์ที่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ของตัวเองและผู้อื่นเพื่อใช้สำหรับควบคุมตนเอง แสวงหาเหตุผลในการปกครองตนเอง ในขณะที่โซฟิสต์ผู้อยู่ร่วมสมัยเดียวกันกับฟีโลโซเฟอร์กลับใช้อำนาจในความรู้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ของอำนาจในเชิงการเมือง ความรู้มีราคาและระดับการเข้าถึง และเป็นความรู้ที่ใช้เหตุผลเพื่อการปกครองผู้อื่น¹ อัตลักษณ์วิชาการบดีหรือบรรณาธิการเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนกลับผสมผสานแนวคิดของทั้งฟีโลโซเฟอร์กับโซฟิสต์เข้าด้วยกัน

ในแง่ที่ว่าสมเกียรติ ตั้งนโม ในฐานะคณบดีและอาจารย์มหาวิทยาลัยกลางวันยังคงรับคำสอนเฉกเช่นเดียวกับโซฟิสต์ แต่ในช่วงเวลากลางคืนมีการจัดการความรู้แก่ประชาชนทั่วไปผ่านเว็บไซต์ บรรณาธิการเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเถื่อนผู้นี้กลับไม่คิดราคาความรู้ที่นำเสนอ อีกทั้งความรู้ที่ให้แก่เป็นไปเพื่อสร้างให้ผู้เรียนได้เลือกและสามารถตั้งคำถามกับชีวิตประจำวันของตน ใน

¹ ดูหัวข้อ 3.1.2 ความรู้และผู้ควบคุมความรู้ในยุคของโสเครตีส

ประเด็นดังกล่าว ผู้ควบคุมความรู้ของมหาวิทยาลัยเดือนแห่งนี้จึงมีแง่มุมคล้ายการแสวงหาความรู้ในตนเองของฟีโลโซเฟอร์ แต่ขณะเดียวกัน “โสเครตีสที่ยิ่งกีน”² ผู้นี้กลับวิพากษ์วิจารณ์มหาวิทยาลัยกลางวันผ่านแนวคิดและบทความต่างๆ ในเว็บไซต์ฯ อัตลักษณ์ของบรรณาธิการเว็บไซต์แห่งนี้จึงเป็นการรวมเอาลักษณะเฉพาะหรืออัตลักษณ์ต่างๆ ของทั้งฟีโลโซเฟอร์และโซฟิสต์เข้าด้วยกันมากกว่าที่จะสามารถแยกออกตามลักษณะเชิงอุดมคติของผู้ควบคุมความรู้ในยุคกรีกโบราณ

แต่ถ้าครั้งจะเปรียบเทียบกับนักวิชาการยุคกลางของยุโรปผู้ซึ่งศรัทธาในศาสนาคริสต์กับหลักปรัชญาการศึกษาของศาสนาพุทธ อัตลักษณ์ของบรรณาธิการและเว็บไซต์มหาวิทยาลัยที่ยิ่งกีนกลับมุ่งไปยังการให้ความรู้ทางโลกผ่านตัวอย่างและกระบวนการใช้เหตุผลมากกว่าที่จะพยายามสั่งสอนให้ศรัทธา อีกทั้งความรู้ที่ทางมหาวิทยาลัยฯ นำเสนอเป็นไปเพื่อตอบสนองกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนมากกว่าที่จะมุ่งไปสู่การปลดปล่อยเพื่อการหลุดพ้นทุกข์ตามปรัชญาการศึกษาแบบพุทธ อาจจะกล่าวได้ว่าความรู้ที่มหาวิทยาลัยเดือนแห่งนี้ นำเสนอเป็นความรู้เพื่อเสริมสร้างและให้ตัวอย่างในชีวิตประจำวันแก่ผู้เรียน โดยไม่คาดหวังหรือยกระดับความรู้ให้เป็นไปตามแนวทางศาสนาทั้งคริสต์และพุทธ

ซึ่งทางเว็บไซต์มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ผลิตเทคนิคในการควบคุมความรู้ทางโลกออกมาเป็น 2 ประเภทได้แก่ การแปล และลิขสิทธิ์ (copyright) โดยด้านการแปลนั้น ทางมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของความรู้ที่ผสมผสานทั้งในระดับโลกาภิวัตน์และในระดับท้องถิ่นที่เรียกว่า “Glocalized knowledge” โดยนำเสนอออกมาในรูปแบบบทความต่างๆ แต่อย่างไรก็ตาม ช่องทางการสื่อสารผ่านเว็บไซต์ก็ยังมีขีดจำกัดในการเข้ารับข้อมูลเช่น ความสามารถของผู้แปล พื้นฐานด้านการศึกษาของผู้รับสาร โอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร ตลอดจนระดับความซับซ้อนของข้อมูล เป็นต้น ความรู้ทางเลือกที่ถูกนำเสนอจึงไม่สามารถเป็นอิสระได้อย่างเต็มที่ แม้จะมีการใช้ระบบที่เรียกว่าลิขสิทธิ์ (copyright) ในการนำเสนอหรือเผยแพร่ข้อมูลให้เป็นไปตามเสรีภาพทางวิชาการก็ยังไม่สามารถที่จะปลดปล่อยอำนาจออกจากความรู้ได้

การควบคุมที่เกิดขึ้นในเว็บไซต์จึงเป็นเรื่องของการพยายามที่จะสร้างและจัดระเบียบข้อมูลบางอย่างขึ้นมาให้เป็นความรู้ ความรู้จึงเป็นเรื่องของการที่ข้อมูลถูกควบคุมมาตั้งแต่ต้น หรืออีกนัยหนึ่ง เว็บไซต์แห่งนี้ไม่สามารถที่จะปลดปล่อยอำนาจในการควบคุมความรู้ ซึ่งการควบคุมความรู้สามารถที่จะเกิดขึ้นได้จากทั้งภายในตัวมหาวิทยาลัยแห่งนี้เอง ดังในกรณีของบรรณาธิการเว็บไซต์

² นำมาจากชื่อในรายการ “โสเครตีสที่ยิ่งกีน” อันเป็นส่วนหนึ่งของโครงการเชิงใหม่จัดวางสังคมของอาจารย์อุทิศ อดิมาณะ ซึ่งได้เรียนเชิญให้อาจารย์นริ เอียวศรีวงศ์ คณาจารย์ และนักวิชาการไปเปิดวงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันกับชาวบ้าน โดยรายการได้จัดขึ้นในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2540 บริเวณช่วงประตูท่าแพ จังหวัดเชียงใหม่ <http://www.midnightuniv.org/middata/newpage3.html>

ตลอดจนการควบคุมที่มาจากภายนอก ดังตัวอย่างของการปิดเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนในช่วงการก่อรัฐประหารวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 อันเป็นเหตุให้ทางมหาวิทยาลัยจะต้องใช้ยุทธวิธีขอความร่วมมือกับนักวิชาการและสื่อมวลชนทั้งในและต่างประเทศได้ร่วมลงชื่อกดดันการปิดเว็บไซต์ แสดงให้เห็นว่าการสร้างเครือข่ายจิตสำนึกความเป็นชุมชนทางวิชาการร่วมกันยังคงมีความสำคัญสำหรับเสรีภาพในการแสวงหาความรู้ไม่เว้นแม้แต่เครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยเถื่อนแห่งนี้กับมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีดังในตัวอย่างของการจัดมลาญศึกษา

ในกรณีของมลาญศึกษาได้มีการปฏิบัติการที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนพื้นที่ทั้งในเชิงกายภาพของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนกับเจ้าของพื้นที่ในการร่วมกันทำงาน และพื้นที่เชิงความคิดระหว่างบุคคลที่แบ่งปันแลกเปลี่ยนปัญหาต่างๆ ของตน ตลอดจนความรู้และจิตสำนึกในเชิงวิชาการ จากตัวอย่างนี้ทำให้ภาคปฏิบัติการบนพื้นที่จริงกับพื้นที่เสมือนจริงในเว็บไซต์ของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้ทราบว่ากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนนั้นมีลักษณะเช่นเดียวกันกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกชนที่มีความหลากหลายในตัวเองและมีจริยธรรมเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ทางด้านสังคมกับสิ่งรอบข้าง

การเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยแห่งนี้จึงเป็นคงความพยายามที่จะวิพากษ์วิจารณ์กระบวนการสมัยใหม่จากจุดยืนของความทันสมัยหรือความเป็นสมัยใหม่ (a “modern” critique of modernization) ที่มีอยู่ในสังคม โดยชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งกันของคุณค่าต่างๆ ในสังคม และเน้นย้ำถึงความสำคัญของภาคประชาชน ท้องถิ่น การเมือง และสังคมที่มีอยู่เดิม มากกว่าที่จะเรียกร้องให้ปลดปล่อยการกดขี่กับความรู้ให้เป็นอิสระหรือมุ่งรื้อทำลายสถาบันการศึกษากระแสหลักของสังคม ที่แม้ว่ามีความเป็นไปได้ที่จะต่อต้านระบบการศึกษา แต่การต่อต้านจำนวนมากกลับนำไปสู่การสร้างสถาบันหรือโครงการหลักที่ไม่นำไปสู่ระบบการศึกษาที่ปราศจากชนชั้น และกลายมาเป็นระบบการศึกษาที่ถูกจัดเป็นระบบโดยคนอีกกลุ่มหนึ่ง การทำลายระบบเพื่อให้เกิดการศึกษาปราศจากชนชั้นจึงไม่เกิดขึ้นจริง อีกทั้งการมีอยู่ของสถาบันการศึกษากระแสหลักก็ยังคงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อประวัติศาสตร์ ตัวตนและการเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนแห่งนี้

6.2 ข้อจำกัดในการศึกษา

จากการศึกษาเรื่อง “กระบวนการในการควบคุมอำนาจ ความรู้ของเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน” พบว่ามีข้อจำกัด 2 ส่วนใหญ่ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ข้อจำกัดทางด้านมโนทัศน์ และข้อจำกัดของตัวอย่างในกรณีศึกษา

ข้อจำกัดทางด้านมโนทัศน์ เกิดขึ้นจากมโนทัศน์หลักของมิเชล ฟูกูโด้ที่นำมาตีความ ยังคงเป็นการวิเคราะห์แต่เพียงการเปิดเผยถึงเงื่อนไขต่างๆตามเส้นทางสายประวัติศาสตร์ความรู้ที่ทำให้

กระบวนการและกลไกต่างๆของการใช้อำนาจในการควบคุมความรู้ชุดหนึ่งๆ มีความเป็นไปได้ แต่การอธิบายยังไม่ก้าวล่วงไปถึงการวิเคราะห์เงื่อนไขทางสังคมว่ามีเงื่อนไขหรือวิธีการใดบ้างที่จะทำให้กลไกต่างเหล่านี้หมดอำนาจลงไป ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญอันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริงตามวิถีทางของการพยายามที่จะเป็นผู้ปลดปล่อย (emancipator) พันธนาการต่างๆ ที่มีในสังคม และเมื่อไม่ได้ให้ความหวังใดๆ ก็กับการเปลี่ยนแปลง ทางออกของปัญหาจึงเป็นเรื่องที่ไกลออกไปจากมโนทัศน์ของมิเชล ฟูโกต์

ข้อจำกัดของตัวอย่างในกรณีศึกษาในการทำงานครั้งนี้ก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากมโนทัศน์ของฟูโกต์ดังกล่าวข้างต้นด้วยเช่นกัน กล่าวคือการทำฟูโกต์สนใจทั้งการวิเคราะห์ด้วยบท (textual analysis) และสิ่งอื่นๆ (others) ที่นอกเหนือจากนั้นเพื่อประกอบขึ้นมาเป็นด้วยบทในฐานะสนามอันซับซ้อนของวาทกรรมชุดต่างๆ (a complex field discourse) ซึ่ง “การกล่าวถึงทั้งหมดโดยไม่เหลือสิ่งใดไว้” ทำให้ด้วยบทที่ทำการวิเคราะห์ครั้งนี้ไม่สามารถที่จะกระทำตามเจตนารมณ์เช่นนั้นได้ โดยเฉพาะการวิเคราะห์ด้วยบทเพื่อการแยกแยะ จัดกลุ่ม ประเภทของบทความต่างๆ ที่ปรากฏในเว็บไซต์มหาวิทยาลัยเที่ยงคืนเพื่อหาความสัมพันธ์ของบทความที่มีหรือความรู้ที่ไม่ได้รับการนำเสนอ

ประกอบกับตัวอย่างภาคปฏิบัติการด้านกรณีศึกษาของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็เป็นเพียงการใช้ 2 ตัวอย่างในการอธิบายอันได้แก่ การสั่งปิดเว็บไซต์ช่วงรัฐประหาร 19 กันยา และมหาวิทยาลัยที่ไม่อาจสามารถสรุปเป็นตัวแทนของภาคปฏิบัติการทั้งหมดของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้อย่างสมบูรณ์ ทำให้ประเด็นการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้เข้าไปให้ความรู้หรือร่วมมือ เช่น ในประเด็นชาวบ้านบ่อนอกหินกรูด เขื่อนปากมูล ฯลฯ เป็นเรื่องที่หลุดลอยออกไปจากด้วยบทนี้ไป

6.3 ข้อเสนอแนะ

ในที่นี้ข้อเสนอแนะการเปลี่ยนมโนทัศน์ที่ใช้ในการศึกษามหาวิทยาลัยเที่ยงคืนอันประกอบด้วย 2 มโนทัศน์ได้แก่ มโนทัศน์ของเจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) ในเรื่องปริณิณฑลสาธารณะ (public sphere) และมโนทัศน์ในแบบปฏิบัตินิยม (pragmatism) ของนักปรัชญาอย่างริชาร์ด รอร์ตี (Richard Rorty)

กล่าวคือในเรื่องปริณิณฑลสาธารณะ ฮาเบอร์มาสได้เน้นถึงการสื่อสารที่มีความเป็นเหตุเป็นผล อันมุ่งไปสู่การใช้เหตุผลถกเถียงหรือโต้แย้งในวงกว้างหรือบริเวณสาธารณะ เพื่อสร้างความ เป็นประชาธิปไตยหรือความเท่าเทียมกันในการหาความรู้ มโนทัศน์ที่ให้ความหวังดังกล่าวข้างต้น เช่นนี้ก็อาจจะสร้างคำอธิบายอันแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ไปจากมโนทัศน์ของมิเชล ฟูโกต์ เพราะในขณะที่ฮาเบอร์มาสมีความหวังกับการสร้างพื้นที่แห่งความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ฟูโกต์ กลับอธิบายว่าพื้นที่ชนิดนี้เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ในระดับนามธรรมเท่านั้น

ในขณะที่การอธิบายในแง่มุมแบบปฏิบัตินิยมของริชาร์ด รอร์ตีได้เน้นในความสามารถของการปฏิบัติกรจริง แก้ไขปัญหาชีวิตจริงของประชาชน มากกว่าที่จะอธิบายเป็นไปในลักษณะการครอบงำของอำนาจต่างๆ ทำให้การเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้มีส่วนร่วม มีทิศทางกรอธิบายที่แตกต่างไปจากมโนทัศน์ของฟูโกต์ และสามารถนำผลการศึกษาไปเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติงานของขบวนการเคลื่อนไหวต่อต้านโลกาภิวัตน์อื่นๆ เพื่อให้ทราบถึงเงื่อนไขในการเคลื่อนไหวที่แตกต่างกันออกไปตามบริบท ตลอดจนสามารถนำมาปรับปรุงกรเคลื่อนไหวของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ให้มีประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น

อนึ่ง เมื่อไม่มีความจำเป็นใดๆ ในการที่จะตีความวิทยานิพนธ์เล่มนี้ออกไปในทิศทางเดียวกันกับผู้วิจัย อีกทั้งผู้วิจัยก็ไม่ได้พิจารณาตัวเองว่าเป็นดั่งผู้มีประสบการณ์ชี้แนะทางสว่างแก่มวลชน ดังนั้นข้อเสนอแนะที่เกิดขึ้นจึงไม่ใช่ข้อสังเกตที่ควรค่าแก่การปฏิบัติตามแต่อย่างใด กรตระหนักถึงเงื่อนไขหรือขีดจำกัดต่างๆ ที่มีอยู่และตั้งคำถามกับความเป็นปรกติที่คุ้นเคยก็ถือว่าเป็นความสำเร็จที่เพียงพอแล้วสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved